

УДК 811.111'373.21

ДО ПИТАННЯ ПИСЕМНОЇ ТА УСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТОПОНІМІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

кандидат педагогічних наук, Павлюк В. І.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна,
Умань

У статті розглядаються топоніми англійської мови на позначення назв поселень Великої Британії, уточнено сутність понять «топонім» і «топоніміка», значна увага приділяється класифікаціям топонімів вітчизняних та зарубіжних науковців; розглянуто приклади писемної та усної інтерпретації топонімів, які позначають назви британських поселень; підкреслено важливість вивчення відмінностей в усній та писемній формах топонімів, які відображають історико-культурні особливості народів, що жили на території сучасної Великої Британії; охарактеризовано лінгвістичні особливості топонімів, які були привнесені різними народами в певні періоди історії існування Великої Британії.

Ключові слова: топонім, топоніміка, усний, писемний, інтерпретація, лексико-семантичний, структура, класифікація.

кандидат педагогических наук, Павлюк В. И. К вопросу письменной и устной интерпретации топонимов современного английского языка/ Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Украина, Умань

В статье рассматриваются топонимы английского языка на обозначение названий поселений Великобритании, уточнено сущность понятий "топоним" и "топонимика", значительное внимание уделяется классификациям топонимов отечественных и зарубежных ученых; рассмотрены примеры письменной и устной интерпретации топонимов, которые означают названия британских поселений; подчеркнута важность изучения отличий в устной и письменной формах топонимов, отображающих историко-культурные особенности народов, которые проживали на территории современной Великобритании; охарактеризованы лингвистические особенности топонимов, привнесенных разными народами в определенные периоды истории существования Великобритании.

Ключевые слова: топоним, топонимика, устный, письменный, интерпретация, лексико-семантический, структура, классификация.

PhD in Pedagogical sciences, Pavlyuk V. I. To the issue of written and oral interpretation of toponyms in Modern English / Uman state pedagogical university named after Pavlo Tychyna, Ukraine, Uman

In the article English toponyms denoting names of settlements in Great Britain are examined, the essence of concepts "toponym" and "toponymy" is specified, considerable attention is spared to home and foreign scientists' classifications of toponyms; examples interpretation of toponyms that mark names of British settlements are considered; the importance of differences' study of toponyms' written and oral forms, that represent the historical cultural peculiarities of people living on the territory

of modern Great Britain is underlined; the linguistic peculiarities of toponyms, that were introduced by different people in certain periods of Great Britain existence history, are described.

Keywords: a toponym, toponymy, oral, written, interpretation, lexico-semantic, structure, classification.

Постановка проблеми. Топоніміка є міждисциплінарним напрямком лінгвістичного дослідження яка тісно пов'язана із історією різних народів, які в різний час населяли певну місцевість. Топоніми займають особливе місце в лексичній системі англійської мови. Важко переоцінити важливість усної та писемної інтерпретації топонімів англійської мови для Великої Британії загалом.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемами топонімії у різний час займалися такі вітчизняні мовознавці, як В. Даль, А. Суперанська, А.Селіщев, В. Бондалетов та зарубіжні науковці Е. Еквал, Р. Коатс, М. Геллінг, О. Падел, Р. Ремсей, А. Сміт, Г. Стюард, В. Уотсон та ін.

Проте тривалі дослідження в галузі топонімії англійської мови цілковито не висвітлюють спірних питань, пов'язаних з вивченням їх усної інтерпретації.

Метою статті є аналіз топонімів сучасної англійської мови та опис їх усної й писемної інтерпретації.

Методи дослідження – описовий метод, методи аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу. Походження топонімів в англійській мові має глибоке коріння в історії Британії, оскільки багато географічних назв пов'язані із різними періодами в історії становлення держави Велика Британія – періоди панування англосаксів, римлян, нормандців, вікінгів, тощо.

Зокрема, деякі топоніми змінювали свою назву впродовж століть, увійшовши в сучасну англійську мову у видозміненому стані, як наприклад, Йорк, який був Iorvik для данців і Yeorik для норманів, а власне Йорком місто почали іменувати із XIII ст.

Саме поняття «топонімія» має різні тлумачення. У «Географічному енциклопедичному словнику: поняття і терміни» топонімія визначається як галузь знання, що усебічно вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, зміну написання, вимови та ін. [5, с. 39].

Натомість, у «Радянському енциклопедичному словнику» термін «топонімія» відзначається як: 1) сукупність географічних назв якої-небудь території; 2) розділ ономастики, що вивчає імена власні, представляючи назви географічних пунктів [6, с 567].

Топоніміка є складовою частиною ономастики та вивчає власні назви, що позначають географічні об'єкти, їх походження, стан, динаміку розвитку, написання й вимову, тощо. В цьому аспекті, не можна не погодитись із В.Бондалетовим, який стверджує, що географічні об'єкти (річки, моря, гори, низовини, міста, села, області, країни, вулиці, проспекти, дороги, тощо) мають власні імена - топоніми, а сукупність топонімів утворює топонімію. А отже й наука, що вивчає топонімію, називається топонімією [1, с. 7].

В свою чергу, Х. Хангомедов зазначає, що топоніми є результатом вираження територіальності фізико-географічних, соціально-економічних й політичних

чинників, які відмічають зв'язок "людина - територія", "людина - довкілля" [7, с. 32.].

Зокрема, на думку науковців А. Суперанської та В. Сталтмане територіальний аспект мотивування власних назв виявляється в топонімії, де на вибір назви впливають природні умови певної місцевості [4, с. 21].

В сучасній лінгвістиці існують різні типи класифікації топонімів. Зокрема, за лексико-семантичною структурою топоніма та його словотворчої форми, А. Селіщев виділяє такі групи: 1) назви від імен та прізвищ людей; 2) назви від позначення професії, роду заняття; 3) назви за соціально-майновою ознакою і становищем; 4) назви, пов'язані з адміністрацією та владою; 5) назви, що відбивають етнічний характер населення; 6) назви, що вказують на специфіку ландшафту, характерні особливості виду й забудови населеного пункту; 7) назви з абстрактним значенням [3, с. 211].

Зарубіжні науковці також пропонують власні класифікації топонімів. На особливу увагу заслуговує класифікація, запропонована Д. Стюартом, яка включає в себе десять категорій власних назв, що базуються на хронологічному порядку обирання засобів номінації: 1) описові назви (descriptive names), сюди ж відносяться й локативні назви (compass - point names); 2) асоціативні назви (associative names); 3) назви, пов'язані з якою-небудь подією (incident names), до них же Стюарт відносить більшість назв, пов'язаних з іменами тварин, і назви, пов'язані з календарними святами; 4) присвійні назви (possessive names): а) назви, до складу яких входять власні назви; б) назви, до складу яких входять етнічні власні назви; в) так звані міфологічні назви, пов'язані з предметами релігійного культу; 5) коммеморативні назви (commemorative names), які охоплюють назви-перенесення і назви-присвячення, дані на честь видатних діячів; 6) назви за обраними привабливими особливостями географічного об'єкту (commendatory names); 7) назви, утворені в результаті неправдивої етимологізації (folk etymologies); 8) штучно створені назви (manufactured names); 9) назви, які виникли випадково в результаті різного роду друкарських помилок і помилок при переписуванні, що надалі закріплювалися (mistake names); 10) назви, в основі яких лежить одно початкова назва, перенесена згодом на ряд довколишніх об'єктів (shift names) [9, с. 118].

Проте В. Молодцова зазначає, що головний недолік цієї класифікації - змішання лексичного й граматичного принципів утворення власних назв [2]. Більш досконалою нам видається структурна класифікація англійських топонімів, запропонована автором дослідження із топонімії графства Йоркшир А. Смітом, який виділяє їх три основні класи:

1. прості назви, що складаються з одного слова, типу Dale, Lea, Sale, Bedevyn, Rise;

2. складні назви, побудовані за двоелементною моделлю, де кінцевий елемент, що повторюється, за своїм походженням відноситься до древніх кельтських або германських мов, а описовий елемент представлений прізвищем, гідронімом або іншим топонімом (Acton, Winterton і т.п.);

3. складні назви, утворені за допомогою афіксації, де під афіксацією розуміється додавання лімітованого визначення, вираженого власною назвою або

географічним терміном (наприклад, Thornton, Watlass, Burton on the Hill та ін.) [10].

Шведський мовознавець Е. Еквал пропонує власну класифікацію англійських топонімів, яка відрізняється від вищезгаданої класифікації А. Сміта і поділяється на назви, що походять від назв тварин, рослин, дерев та назви, пов'язані з топографією місцевості, з полюванням на тварин і т.п. [10].

Проте, класифікація топонімів англійської мови, запропонована Е. Еквалом є важкою для розуміння, оскільки вибір слів, що стають назвами, визначається не лише і не стільки природними умовами й фізико-географічними об'єктами, скільки рівнем розвитку суспільства. Лексичний склад назви, так само як і його структура, історично обумовлений. Систематизація ж назв за принципом, запропонованим дослідником, накладає різні історичні прошарки один на інший.

Щодо історичної парадигми походження топонімів, К. Гоу зазначає, що назви річок є найстарішими після назв пагорбів та гір та стверджує, що перші можуть забезпечити лінгвістів, істориків й археологів ключами до відносно древніх та історичних міграцій населення. Назви поселень, на думку науковця, є молодшими, але й вони можуть нараховувати історію у тисячу років, в той час як назви деяких вулиць можуть бути недавніми [10].

К. Александр зазначає, що в англійських шарах географічних назв представлені усі народи, які оселялися на Британських островах протягом тисячоліть (кельти, римляни, англосакси, вікінги, нормани та ін.) [10]. Таким чином, існування кельтських назв річок доводить поширення англосаксонських поселень на Британських островах.

Назви міст Великої Британії є також важливою частиною її культурно-національної історії. Географ Д. Гартлі пише: «Географічні назви завжди були пов'язані із культурною ідентичністю людей, які заселяли землі. Нове іменування місця є широко задокументованим актом політичного володіння в історії поселення, і навпаки, перейменування назви є актом позбавлення його власності» [10].

К. Гоу в свою чергу зазначає, що іменування місць тісно пов'язане із володінням і стверджує, що перейменування місць зміцнює повноваження правлячої верхівки.

Розглядаючи топоніми, які позначають назви поселень, потрібно сказати, що останні бувають родовими та спеціальними. Родові топоніми мають довгу історію та відтворюють культурні особливості народів, які проживали в той чи інший період на території сучасної Великої Британії. Родові топоніми в англійській мові часто закінчуються на *-ville* та *-burg*. Зокрема, в ірландській галльській мові деякі топоніми можуть включати слова: «*cill*» (church), такі як Killarney, Kilkenny, *bun* (гирло річки) – Bunratty, *ros* (ліс або мис) – Roscommon, *carrraig* (камінь) – Carrickfergus, та *cruach* (округлий пагорб) – Croagpatrick. В таких топонімах відбулося спрощення в написанні (*cruach* на *croag*, *carrraig* на *carrick*), проте їх усна інтерпретація залишилася сталою.

Значний вплив на топонімію англійських міст здійснили вікінги, зокрема, у назвах багатьох сіл використовується закінчення *-by* (село), наприклад, Utterby (в поєднанні з староанглійським *uttrera* - далекий) – «віддалене село». В той час, як

закінчення -thorpe у вікінгів вказувало на село меншої важливості. Таким чином, можна простежити історичний слід вікінгів в сучасних англійських назвах міст.

Назви, які були засновані у період ранніх англосаксонських поселень часто закінчуються на -ham, як наприклад Cleatham, а також на *leahor ley*, що означає «гай» (англосакси виконували релігійні обряди просто неба, в гаях), наприклад, Thundersley в графстві Ессекс.

Варто зазначити, що в сучасній топонімії англійської мови вимова топонімів та їх писемна традиція відрізняються. Такий процес спрощення у вимові можна простежити в назвах поселень Великої Британії (Таблиця1).

Таблиця 1

Топоніми, які позначають поселення Великої Британії: писемна та усна традиція

Традиційне написання топонімів	Усна інтерпретація топонімів
Alnwick	<i>Annick</i>
Althorp	<i>Awltrup</i>
Alverdiscott	<i>Alscott</i>
Barnoldswick	<i>Barlick</i>
Barugh	<i>Bark</i>
Bicester	<i>Bister</i>
Cholmondeley	<i>Chumley</i>
Cholmondeston	<i>Chumston</i>
Derby	<i>Darby</i>
Durham	<i>Durram</i>
Gloucester	<i>Gloster</i>
Godmanchester	<i>Gumster</i>
Isleworth	<i>Eye-zell-wuth</i>
Leicester	<i>Lester</i>
Loughborough	<i>Luffboro</i>
Norwich	<i>Norridge</i>
Oswaldtwistle	<i>Ozzletwizzle</i>
Reading	<i>Redding</i>
Salisbury	<i>Solsbri</i>
Stiffkey	<i>Stewkey</i>
Tinwistle	<i>Tinsel</i>
Warwick	<i>Worrick</i>
Woolfardisworthy	<i>Woolsery</i>
Worcester	<i>Wooster</i>

[8].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз топонімів англійської мови показав, що історія їх розвитку тісно пов'язана з історією народів, які населяли територію Великої Британії у різний час; за своєю лексико-семантичною структурою вони підпорядковуються певним класифікаціям, а їх усна та писемні інтерпретація з часом набуваю значних відмінностей. Перспектива

вивчення відмінностей у вимові та написання різних типів англійських топонімів вбачається у подальших наукових дослідженнях в галузі топоніміки.

Література:

1. Бондалетов, В. Д. Русская ономастика: учеб. пособие для студ. спец. «Русский язык и литература» / В. Д. Бондалетов. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
2. Молодцова, В. Е. О лексико-тематической классификации английских и башкирских топонимов - Режим доступа: www.URL:http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/25304/1/avfn_2013_25.pdf - 12.01.2015.
3. Сизова Е. А. К проблеме классификации топонимических единиц // Университетские чтения – 2011. Материалы научно-методических чтений ПГЛУ. – Часть V. – Пятигорск: ПГЛУ, 2011. – 244 с
4. Суперанская, А. В. Ономастическая номинация / А. В. Суперан-ская, В. Е. Сталтмане // Теория и методика ономаст. исследований: кол-лектив. монография. – М., 1986. – 256 с.
5. Топонимика // Геогр. энцикл. словарь: понятия и термины / гл. ред. А. Ф. Трешников. – М.: 1988. – 309 с.
6. Топонимика // Совет. энцикл. слов. / гл. ред. А. М. Прохоров. – М., 1984. – 1345 с.
7. Ханмагомедов, Х. Л. Географический фактор в топонимии / Х. Л. Ханмагомедов // Вестн. Прикарпат. ун-та. Сер. филология. – 2011. – № 29–31. – С. 31–35.
8. How To Pronounce Deliberately Off-putting British Place Names- Access: www.URL:http://bbcamerica.com/anglophenia/2014/01/pronounce-deliberately-offputting-british-place-names/ - 11.01.2015.
9. Root A. Place names of the world: origins and meanings of the names for 6600 countries, cities, territories, natural features and historic sites / A. Root. – 2nd edition. – Stockbyte : McFarland&Company, Inc., 2006. – 364 pp.
10. The Origin of Place Names - Access: www.URL:http://www.dailykos.com/story/2014/12/27/1354316/-Origins-of-English-Place-Names#-10.12.2014.

References:

1. Bondaletov V. D. Russkaya onomastika: ucheb. posobie dlya stud.spets. «Russkiy yazyik i literatura» / V. D. Bondaletov. – М.: Prosveschenie, 1983. – 224 s.
2. Molodtsova, V. E. O leksiko-tematicheskoy klassifikatsii angliyskikh i bashkirskikh toponimov - Rezhim dostupa: www.URL:http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/25304/1/avfn_2013_25.pdf - 12.01.2015.
3. Sizova E. A. K probleme klassifikatsii toponimicheskikh edinitits // Universitetskie chteniya – 2011. Materialyi nauchno-metodicheskikh chteniy PGLU. – Chast V. – Pyatigorsk: PGLU, 2011. – 244 s
4. Superanskaya, A. V. Onomasticheskaya nominatsiya / A. V. Superan-skaya, V. E. Staltmane // Teoriya i metodika onomast. issledovaniy: kol-lektiv. monografiya. – М., 1986. – 256 s.
5. Toponimika // Geogr. entsikl. slovar: ponyatiya i terminyi / gl.red. A. F. Treshnikov. – М.: 1988. – 309 s.
6. Toponimika // Sovet. entsikl. slov./ gl. red. A. M. Prohorov. – М., 1984. – S. 1345.

7. Hanmagomedov, H. L. *Geograficheskiy faktor v toponimii*/H. L. Hanmagomedov // *Vestn. Prikarpat. un-ta. Ser. filologiya.* – 2011. –№ 29–31. – S. 31–35.
8. *How To Pronounce Deliberately Off-putting British Place Names*- Access: [www.URL:http://bbcamerica.com/anglophenia/2014/01/pronounce-deliberately-offputting-british-place-names/](http://bbcamerica.com/anglophenia/2014/01/pronounce-deliberately-offputting-british-place-names/) - 11.01.2015.
9. Root A. *Place names of the world: origins and meanings of the names for 6600 countries, cities, territories, natural features and historic sites* / A. Root. – 2nd edition. – Stockbyte: McFarland&Company, Inc., 2006. – 364 pp.
10. *The Origin of Place Names* - Access: [www.URL:http: http://www.dailykos.com/story/2014/12/27/1354316/-Origins-of-English-Place-Names#](http://www.dailykos.com/story/2014/12/27/1354316/-Origins-of-English-Place-Names#)- 10.12.2014.